

A LA GENT ELS (HI) O LI(S) AGRADA? LA LLENGUA INICIAL I EL CLÍTIC DATIU DE TERCERA PERSONA DEL PLURAL EN UN CORPUS ORAL ADOLESCENT

Roser Giménez García*

Resum

En català central, el pronom clíctic datiu de tercera persona del plural es realitza com *els*, *els hi*, *li* o *lis*. Aquest fenomen de variació s'ha tractat sobretot en relació amb diverses combinacions pronominals, però no tant de manera aïllada i a partir de mostres d'ús. S'analitza longitudinalment l'ús d'aquestes formes i la seva relació amb la llengua inicial en mostres de 69 informants de Manlleu i Mataró obtingudes a 1r i 4t d'ESO per a l'avaluació de la competència oral en un context interactiu. S'observen diferències significatives en l'ús de les variants per catalanoparlants, castellanoparlants i bilingües inicials. Els resultats indiquen que hi hauria un canvi lingüístic en curs i que possiblement la dimensió sociolingüística associada a cada forma s'adquiriria en aquesta etapa. Les variants seguirien l'ordre següent, de més a menys marcades: *lis*, *els*, *li*, *els hi*. Els resultats encoratgen nous estudis sobre aquest i altres fenòmens de variació en català contemporani i que considerin variables independents relacionades amb la llengua inicial, com la llengua amb els progenitors o la d'identificació, per contribuir a la (socio)lingüística i a la fonamentació empírica d'anàlisis lingüístiques d'anònims.

Paraules clau: pronom clíctic datiu; català central; adolescents; llengua inicial; variació, perfilació lingüística.

FIRST LANGUAGE AND THE THIRD PERSON PLURAL DATIVE CLITIC IN A TEENAGE ORAL CORPUS IN CATALAN

Abstract

In Central Catalan, the third person plural dative clitic pronoun is realized as els, els hi, li or lis. This variation has been discussed especially with respect to several pronoun combinations – but less so on its own and using samples of use. The use of these forms and their relationship with speakers' first language are analysed longitudinally. Samples were obtained twice from 69 informants in Manlleu and Mataró to assess their verbal competence in an interactive context – in their 1st and again in their 4th year of secondary education. Significant differences are observed in the use of the variants by first language Catalan, Spanish and bilingual speakers. Results suggest an ongoing language change and that the sociolinguistic dimension associated with each form could be acquired during this period. From more to less marked, the variants would follow the order: lis, els, li, els hi. Results encourage new studies on this and other variation phenomena in contemporary Catalan which consider independent variables related to speakers' first language, such as the language spoken with parents or the language with which they identify, to contribute to (socio)linguistics and the empirical foundation for the linguistic analysis of disputed samples.

Keywords: dative clitic pronoun; Central Catalan; teenagers; first language; variation, author profiling.

* Roser Giménez García, investigadora postdoctoral Margarita Salas de la Universitat de Barcelona al Grup de Recerca en Educació Científica i Ambiental de la Universitat de Girona. rosergimenez@ub.edu.  [0000-0001-5765-6826](https://orcid.org/0000-0001-5765-6826).

Article rebut el 27.01.2023. Avaluacions cegues: 23.02.2023 i 23.02.2023. Acceptació de la versió final: 04.04.2023.

Citació recomanada: Giménez García, Roser. (2023). *A la gent els (hi) o li(s) agrada?* La llengua inicial i el clíctic datiu de tercera persona del plural en un corpus oral adolescent. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 79, 264-284. <https://doi.org/10.58992/rld.i79.2023.3950>

Sumari

1 Introducció

2 Estat de la qüestió

2.1 La sociolingüística de la variació i la llengua catalana

2.2 El pronom clíctic datiu de tercera persona plural

2.3 La perfilació lingüística dels joves i la llengua inicial

3 Objectius

4 Metodologia

5 Resultats

5.1 Estudi estadístic exploratori

5.2 Anàlisi de significació estadística

6 Discussió

7 Conclusions

Referències

Agraïments

1 Introducció

Les varietats emprades per “joves” (denominació que han rebut diversos grups d’edat, *cf.* Romani, 2003, p. 15) han generat nombroses publicacions en la sociolingüística internacional en les darreres dècades (e.g., Eckert, 2004; Vandekerckhove i Nobels, 2010; Nassenstein i Hollington, 2015). En els territoris de parla catalana, per les seves circumstàncies socio- i demolingüístiques (*cf.* Argenter, 2020; Vila, 2020), els usos i les tries dels joves han generat un interès molt visible tant en cercles acadèmics (per exemple, Argenter et al., 1998; Sorolla i Flors-Mas, 2020) com als mitjans (Marrón, 2022; Sense Ficció, 2022, entre altres). Actualment, doncs, comptem amb estudis que observen adolescents i adults primerencs des de perspectives complementàries, inclosos els usos (com Solé, et al., 2013) i les ideologies (per exemple, Trenchs-Parera et al., 2014), però també els trets lingüístics propis d’infants, adolescents i adults joves (Calsamiglia i Tuson, 1980; Grinstead, 2000; Cutillas i Tolchinsky, 2017), com ja notava Pujolar (2008).

La recerca sobre la llengua dels més joves sovint és sincrònica. Així, com en altres àrees de la sociolingüística, els estudis de dades longitudinals són comparativament escassos. Això es deu, principalment, a dificultats pràctiques i a la inversió de temps i recursos que requereix obtenir dades d’un mateix grup d’informants o de mostres comparables en moments diferents, és a dir, realitzar estudis mostrari o rèplica (Turell, 2003). A més, en el primer cas, l’ús repetit d’una metodologia de recollida de dades amb els mateixos informants pot afectar-ne el comportament i, sovint, la mostra pateix desgast entre les onades de recollida de dades. Malgrat tot, aquests treballs “són essencials per a l’estudi del canvi social i l’evolució dels comportaments individuals” (Bretxa i Riera, 2014, p. 122).

Aquest estudi explota part de les ingents dades generades en un seguit de projectes de recerca longitudinal sobre els canvis lingüístics que experimenten els infants dels territoris catalanòfons durant i després de passar de l’educació primària a la secundària (Vila et al., 2020, p. 1160-1161). D’aquests projectes n’ha derivat un nombre notori de publicacions sobre el consum cultural, els usos, les ideologies i les competències lingüístiques dels (pre)adolescents de parla catalana (entre altres, Bretxa i Riera, 2009; Flors-Mas i Vila, 2014; Vila et al., 2021). Malgrat l’origen comú de les dades observades i la seva pertinença a l’anomenada sociolingüística educativa (Vila, 2011), aquests treballs utilitzen metodologies diverses i ofereixen, així, perspectives complementàries sobre fenòmens sociolingüístics relacionats amb els adolescents catalanòfons.

En aquest sentit, els estudis des de la sociolingüística de la variació han minvat d’ençà del seu auge en català entre finals del segle passat i principis de l’actual (§2.1). Això no obstant, és precisament d’aquesta perspectiva metodològica de què parteix aquest estudi (*cf.* Giménez García, 2022). En aquesta ocasió, ens centrem en la relació entre el pronom clíctic datiu de tercera persona plural i la llengua inicial en una mostra provinent de dues poblacions barcelonines amb situacions sociolingüístiques diferents, Manlleu i Mataró (§3). Partint d’esforços previs (§2.3) i dels resultats (§5), es reflexiona sobre la llengua inicial i el potencial d’aplicació dels treballs variacionistes a la perfilació lingüística de mostres anònimes.

2 Estat de la qüestió

2.1 La sociolingüística de la variació i la llengua catalana

Amb poques excepcions anteriors (com Badia Margarit, 1969), els estudis de la variació del català es remunten als anys vuitanta del segle passat i van multiplicar-se sobretot les dues dècades següents. Diverses publicacions recullen els principals treballs en aquesta tradició (Mas i Montoya, 2004; Pradilla, 2003, 2008, 2011, 2020; Turell, 2013), més nombrosos sobre fenòmens fònics que morfològics, sintàctics o lèxics (Pradilla, 2011, p. 129). El breu repàs bibliogràfic següent se centra en treballs que han tractat de la llengua inicial i variables relacionades amb la que ens ocupa.

Argenter et al. (1998) van obtenir una mostra de 64 alumnes d’entre 14 i 16 anys de poblacions sociolingüísticament diferents (Barcelona, Granollers, Ripoll i Torelló), per explorar els pronoms clítics *en*, *hi* i *ho*. Les variables independents van ser la llengua familiar, la de l’escola primària, les utilitzades amb els companys de primària i amb els de l’institut. Malgrat que no van analitzar la variable lingüística que ens ocupa, incloïen l’ús del pronom *hi* que acompanya *els* com a “ús col·loquial comú” d’aquest clíctic, dins de les “ocurrències positives” (Argenter

et al., 1998, p. 48). Els resultats indiquen que a les zones predominantment castellanoparlants, es tendia a construir el discurs evitant expressions que requerien clítics, mentre que a les principalment catalanoparlants s'hi utilitzava “un català gramaticalment més genuí” (Argenter et al., 1998, p. 68).

Altres estudis sobre variació morfosintàctica són Romero (2001), Montoya (2002) o, més recentment, Valls (2013). El primer analitzava els adjectius demostratius, l'article definit masculí, formes singulars i de primera persona del plural dels pronoms febles i els possessius femenins a la Conca de Tremp en relació amb l'estil de parla, l'edat, el grau d'instrucció, la competència escrita i factors lingüístics com la posició respecte del verb, el gènere o el nombre. El segon tractava, des de la sociolingüística històrica, de canvis en els articles, l'ordre en combinacions pronominals i la flexió verbal de varietats balears en relació amb el català i el castellà.

Respecte a Valls (2013), va analitzar dialectomètricament més de cent mil ítems obtinguts de 320 informants de 40 poblacions de parla nord-occidental (d'Andorra, Aragó i Catalunya). Va analitzar variables fonològiques i morfològiques implicades en el canvi lingüístic vigent en aquests territoris influenciats, en diferents graus, pels estàndards català i castellà.

En definitiva, la sociolingüística de la variació del català sobre fenòmens morfosintàctics ha analitzat la llengua inicial repetidament, però no de manera sistemàtica. A més, comptem amb un nombre considerable d'estudis de la variació morfosintàctica del català (cf. Mas i Montoya, 2004, p. 250), però pocs treballs s'han ocupat de la variació que presenta, sobretot en l'oralitat, el clíctic datiu de tercera persona plural (cf. §2.2). Aquesta variació sí que s'ha fet notar, en canvi, en publicacions sobre la normativa de la llengua (com Cabré Monné, 2021, p. 110), en espais divulgatius d'aquestes convencions (com Rubricatus 2.0, 2014; Optimot, 2020) i mitjans de comunicació (e.g., Pla Nualart, 2019; Badia i Pujol, 2022). Més generalment, per tant, concloem que s'han fet contribucions gens menyspreables a la sociolingüística variacionista del català, si bé continua vigent que “queda molt camí per recórrer”, tant “en la comprensió específica de les causes de la variació i el canvi lingüístics del català, i de la forma en què els canvis lingüístics s'estenen a través del temps i de l'espai”, com respecte de l'objectiu últim de fer “aportacions importants a la sociolingüística variacionista general” des de l'estudi del català (Turell, 2013, p. 49).

2.2 El pronom clíctic datiu de tercera persona plural

En català central i sobretot oralment, però també en escrits que reproduïen varietats vernacles, el clíctic datiu de tercera persona plural presenta quatre formes, *els*, *els hi*, *li* o *lis* (Taula 1). Recentment, aquest ús de *li* s'estaria estenent en diverses varietats catalanes, especialment en usos col·loquials (Pineda, 2018), si bé possiblement de manera menys freqüent que en castellà (cf. DeMello, 1992; Ausín i Fernández Rubiera, 2017, p. 104). Pel que fa a *lis*, podria explicar-se pel contacte amb l'espanyol (però cf. Batllori et al., 2004) i també s'utilitza en registres col·loquials. Quant a *els*, és l'única forma acceptada per la normativa (IEC, 2016, p. 192), mentre que *els hi* és la vernacla i, aparentment, la més estesa en situacions comunicatives molt diverses, tot i que la gramàtica prescriptiva aconsella evitar-la en registres formals (IEC, 2016, p. 213-214).

Taula 1

Evidències d'ús de les variants del clíctic datiu de tercera persona plural

	-Reproducció de l'oralitat +Estàndar	←—————→	+Reproducció de l'oralitat -Estàndar
<i>els</i>	Títol de llibre: Per què als nens no els agrada anar a l'escola? (Willingham, 2011).	Tuit d'una empresa: “Per què als nen@s els agrada tant tornar a les colònies d'estiu?”. (Rosa dels Vents, 2022).	Comentari en un fòrum: “Es clar que no els agrada, doncs que s'aguantin, [...]”. (Sofia, 2017).
<i>els hi</i>	Titular de premsa: “Els Mossos detenen cinc persones a Sabadell i els hi requisen 10 quilos de haixix”. (ACN, 2009).	Publicació d'una entitat cívica a Facebook: “A l'Anastasi i la Maria els hi agrada ballar!” (Colla Geganters Badalona, 2018).	Comentari en un fòrum: “[...] trobo que es fantàstic que els hi diguin les veritats”. (Elsa, 2017).
<i>li</i>	Ø	Entrada a un blog de divulgació veterinària: “La setmana passada al Blog el Dr. Vicenç Junyent ens explicava alguns conceptes sobre la ovariectomia, en gosses i gats. Doncs bé, aquesta setmana li toca el torn a ells, els gossos i els gats”. (Hospital Veterinari de Catalunya, 2017).	Comentari en un fòrum: “A elles li agraden molt el marujeo, parlar de tios tot el dia, [...]”. (El Consultori, 2022).
<i>lis</i>	Servei de consulta de la normativa lingüística: “La forma lis com a plural del pronom li no existeix en català. En comptes de lis cal fer servir les formes corresponents: els, -los o 'ls”. (Optimot, 2022). Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, II: “No són recomanables: 1) L'ús de lis per els/los/'ls, com a plural de li”. (IEC, 1999, p. 22).	Entrada a un blog de divulgació de la normativa lingüística: “Sabíeu que el plural de li no és *lis? Massa vegades a la correspondència castellà/català del pronom de tercera persona singular le/li —a ell, a ella, a vostè—, tant vagi davant com darrere del verb, hi fem correspondre la forma les/*lis. Aquesta traducció és un calc inadmissible en català”. (Rubricatus 2.0, 2014).	Tuit d'un particular: “Sembla que els bombers per ells no existeixen mai han fet res pel cos de bombers, es una puta vergonya, un cos tan exencial i important no se lis donguin un sou digne i unes maneres de treballar dignes ,on està allò dels bombers sempre seran nostres? Pel que lis interessa”. (Gelabert, 2022).

Font: elaboració pròpia.

Aquesta variació no ha passat desapercibuda als estudiosos de la llengua, com reflecteixen, d'una banda, obres (para)normatives com les ja mencionades i també Badia (1994, p. 465) o Colomina (2002, p. 575). D'altra banda, treballs experimentals sobre el català bilingüe (com Perpiñán, 2017 o Soto-Corominas, 2018) mostren diferències en l'adquisició i l'ús dels clítics en infants i adults segons una variable relacionada amb la llengua inicial, la dominància lingüística, entre altres factors. En aquesta línia, és interessant observar que Tarrés Larrègola (2021, p. 176-177), en un estudi sobre els clítics en infants bilingües seqüencials amb el portuguès o el francès com a primera llengua adquirida i un grup control catalanoparlant, testimonia usos de *li* i de *lis* com els que ens ocupen. Encara altres treballs, entre els quals destaquen Baldaquí (2002), Perea (2012) i Valls (2019), han analitzat aquest fenomen des de la sociolingüística.

El primer analitzava la (in)seguretat lingüística de 143 informants d'entre 13 i 14 anys de l'Alacantí, País Valencià, en relació amb la classe social, el sexe, la competència oral o la primera llengua, entre altres. Una de les 33 variables lingüístiques d'aquest estudi és la "morfologia del pronom datiu de tercera persona plural *els (los/lis)*" (Baldaquí, 2002, p. 149). El segon tractava de les combinacions de dos pronoms en materials recollits per Antoni Maria Alcover i les modificacions que pateixen en proclisi i enclisi. Si bé aquí no analitzem les combinacions pronominals (§3), resulta interessant que *lis* aparegui documentada a Menorca i l'Alguer a principis del segle passat (Perea, 2012, p. 129; cf. Batllori et al., 2004). Valls (2019) va examinar també combinacions pronominals, concretament, del clíctic datiu de tercera persona amb l'acusatiu, en aquest cas, en relació amb canvis lingüístics a la Franja. Concloïa que "les varietats franjolines estan evolucionant en sentits divergents en funció del pes que hi tenen" la influència del castellà i diversos processos de simplificació paradigmàtica vers *li* (Valls, 2019, p. 345).

La lingüística formal també ha tractat de les variants *els*, *els hi* i *li*. Bonet i Alsina (1992) aborda la substitució de *li* per *hi* en combinacions de l'acusatiu de primera o segona persones i el datiu de tercera (en oracions com *Us hi va vendre el vostre còmplice, a la policia*) com a resultat d'una restricció universal ("Restricció de **me li*", Bonet i Alsina, 1992, p. 102). Respecte del nostre clíctic, sosté que és preferible transcriure'n "la forma més corrent, no normativa" com /*lzi*/, malgrat que "se sol escriure *els hi*", perquè "això sembla donar a entendre que en la seqüència /*lzi*/ hi ha dos clítics quan, en aquest cas concret, això no és així". A més, afirma que aquesta forma, estesa a "pràcticament totes les varietats dialectals", és tan correcta com la normativa (Bonet i Alsina, 1992, p. 102).

Todolí (1999, p. 263) compara la combinació del datiu i de l'acusatiu plurals de tercera persona en barceloní i valencià. Mostra que, mentre que al primer aquesta combinació resulta en *els hi* perquè "els morfemes de nombre i de persona s'apliquen sobre el conjunt", en valencià, com a l'estàndard, es realitza *els els* perquè "cada clíctic té els seus propis morfemes, de manera que constitueixen dominis independents per a la representació d'aquests morfemes".

Boeckx i Martín (2013) proposen que *els hi* ([*əlzi*]) no és un datiu, sinó "una combinació d'acusativitat més locativitat" ([*ls + hi*]), i que passa el mateix amb *els*, si bé la combinació en aquesta variant restaria "subjacent" (Boeckx i Martín, 2013, p. 18). Altres han fet observacions similars, però difereixen en les anàlisis de l'element locatiu. Per a alguns, és part d'un sintagma determinant i per a d'altres, d'un de nominal (cf., per exemple, Rigau, 1982; Martín, 2012; Cabré i Fàbregas, 2019). Cabré i Fàbregas (2020, p. 400) resumeixen les seves divergències amb estudis previs: "We part ways with Martin (2012) in that we consider this *hi* a real locative (a noun denoting regions of space, *pace* Rigau 1978; 1982), not an element expressing general deixis independent of any conceptual dimension."

Aquests darrers autors han estudiat el clíctic datiu repetidament (Cabré i Fàbregas, 2019, 2020, 2021) i mostren que l'anàlisi sintàctica permet entendre, d'una banda, les diferències que presenten elements agrupats sota el terme *datiu* en diverses llengües romàniques i, de l'altra, les solucions combinatòries diferents de les varietats que designen valencià i no-valencià. Les reflexions sintàctiques de Cabré i Fàbregas (2021) respecte de la variació entre la forma vernacla (*els hi*) i la normativa (*els*) són del tot rellevants per a aquest estudi i convergeixen amb les de Bonet i Alsina (1992, p. 102), que criticava "el nefast costum de parlar de formes pronominals correctes i formes pronominals incorrectes". Cabré i Fàbregas (2021) van més enllà i assenyalen la manca de coherència introduïda al paradigma pronominal pel model prescriptiu. Com Bonet i Alsina (1992, p. 102), reivindiquen la validesa de la variant no normativa: "En qualsevol cas, les formes sincrètiques

resultants *no poden ser mai vistes com a deficients* o confuses (els parlants saben el que diuen i no es confonen) perquè el paradigma és estructuralment coherent i semànticament perfectament interpretable” (Cabrè i Fàbregas, 2021, p. 113, èmfasi afegida). Respecte de les combinacions entre l’acusatiu i el datiu del paradigma pronominal estàndard, afirmen que: “La vehiculació d’aquest model normatiu en català no-valencià representa una imposició d’agramaticalitat molt forta perquè només una part petita del paradigma clíctic respecta l’estructura lingüística d’aquesta varietat: *en queden fora el datiu plural amb totes les seves combinacions* i les combinacions amb l’acusatiu neutre” (Cabrè i Fàbregas, 2021, p. 114, èmfasi afegida).

Per tant, dues de les variants han rebut més atenció, des de perspectives lingüístiques diverses, que les altres. En aquest sentit, destaca l’estudi de Pineda (2018) sobre *li*. Explica que, com també en castellà, l’ús d’aquesta forma per *els* o *els hi* podria deure’s a l’evolució del fenomen de duplicació “gairebé sistemàtica” de l’objecte indirecte (per exemple, *Els (hi) vaig donar els llibres als infants*) estès en espanyol i “moltes varietats del català” (Pineda, 2018, p. 250). Per això, indica que, al fenomen *li-per-els[i]*, “s’hi pot veure segurament el reflex de la influència” castellana, com suggeria Todolí (2002), si bé també és present en altres llengües romàniques i podria tractar-se d’un procés d’evolució interna del català (Pineda, 2018, p. 257). Seguint la generalització de la duplicació, el clíctic s’hauria despronominalitzat: “En termes de reanàlisi, doncs, el pronom feble de datiu hauria passat de ser un pronom anafòric a ser un marcador de concordança verb-objecte (concretament verb-objecte indirecte), de manera que es creen les condicions perquè la concordança [de nombre] deixi de ser necessària” (Pineda, 2018, p. 250).

Fins on arriba el nostre coneixement, no existeixen estudis previs sobre l’ús actual de *lis*, que entenem com una variant reforçada pel castellà *les*. Les raons d’aquesta mancança inclourien que aparentment sigui menys freqüent en català central que les altres variants i que s’hauria estès en aquesta varietat de manera recent. Aquesta darrera hipòtesi trobaria suport en exemples que han cridat certa atenció per trobar-se en àmbits d’ús públics, com la cançó “Vestida de Nit” de Sílvia Pérez Cruz (2017), que conté el vers *I amb petxines fer-lis un bressol*.¹ Necessitem, però, estudis que permetin contrastar aquestes possibilitats.

2.3 La perfilació lingüística dels joves i la llengua inicial

Els estudis lingüístics sobre els joves beneficien diversos àmbits socials, com l’educatiu o el de trastorns del llenguatge, però també el de la seguretat i la justícia. Com a mostra del volum de joves que entren en contacte amb el darrer, l’any 2021, la Direcció General d’Execució Penal a la Comunitat i Justícia Juvenil va atendre 5.594 joves d’entre 14 i 18 anys (Institut d’Estadística de Catalunya, 2022). Un dels factors que els fa vulnerables a veure’s involucrats en actes delictius és la seva exposició generalitzada a internet, amb els riscos que comporta. Per exemple, un estudi d’UNICEF estima que el 22,5 % dels adolescents espanyols d’entre 11 i 18 anys podrien patir ciberassetjament (Andrade et al., 2021, p. 73).

Lingüistes especialitzats en la parcel·la de la lingüística aplicada coneguda com lingüística forense poden contribuir a processos investigatius i judicials mitjançant l’anàlisi d’escrits i gravacions (Turell, 2005; Garayzábal et al., 2019). Les anàlisis lingüístiques sol·licitades en aquests contextos poden tenir finalitats diverses, inclosa la perfilació lingüística de mostres anònimes (entre altres, May et al., 2021), que consisteix a analitzar els usos lingüístics per identificar probables trets sociolingüístics dels parlants (Nini, 2014, p. 13; Queralt, 2022). Ara bé, aquesta tasca requereix obres de referència i estudis sociolingüístics actualitzats sobre les complexes relacions entre fenòmens lingüístics concrets i variables com l’edat o el nivell d’estudis. En català, la línia de recerca destinada específicament a cobrir aquesta necessitat és a les beceroles, especialment respecte dels joves.

Com s’ha indicat, el català està condicionat per circumstàncies socio- i demolingüístiques determinades. Així, la nostra societat, ja multilingüe, ha experimentat l’eclosió del plurilingüisme amb els fenòmens migratoris de principis de segle (Vila, 2013, 2020). L’*Enquesta d’usos lingüístics de la població* (EULP) de Catalunya i altres estudis macrolingüístics de societats multilingües han utilitzat reiteradament la llengua inicial per comprendre fenòmens (demo)lingüístics. Flors-Mas et al. (2021) expliquen la rellevància d’aquest factor per comprendre la competència, el comportament i les actituds lingüístiques en comunitats multilingües: “once assumed that it is not an unescapable fate, the privileged association of native speakers with their respective languages is so blatant that it would be anomalous not to take it into consideration” (p. 32).

¹ Agraïco a la Neus Nogué que m’alertés d’aquest exemple.

Sorolla i Flors-Mas (2020, p. 55) troben que és una de les variables que pot explicar millor els usos lingüístics dels joves a Catalunya, juntament amb la llengua d'identificació i el nivell de competència oral. De fet, la llengua d'identificació es vincularia amb els usos a la xarxa social i a l'entorn familiar, així com amb la llengua inicial declarada (cf. Tenorio Segarra, 2013; Sorolla i Flors-Mas, 2020; §5).

En resum, la llengua inicial constitueix “a fundamental parameter in demolinguistic dynamics” (Flors-Mas et al., 2021, p. 50). Aporta informació sobre les llengües a què van estar exposats els informants a l'entorn familiar durant les primeres etapes del desenvolupament lingüístic (Sorolla i Flors-Mas, 2020, p. 53) i possiblement també, en certa mesura, sobre aquelles amb què senten vincles afectius (Tenorio Segarra, 2013, p. 411). S'erigeix, per tant, com una variable de gran interès per a la perfilació lingüística, en català i també altres llengües (cf. publicacions sobre *native language identification* com Perkins i Grant, 2018).

3 Objectius

L'objectiu específic d'aquest estudi, doncs, és explorar la possible relació entre la llengua inicial i l'ús de les formes *els*, *els hi*, *li* i *lis*. Ens plantejem les preguntes següents. Primer, observem alguna interacció entre les formes del pronom clíctic datiu de tercera persona plural i la llengua inicial? Segon, en cas afirmatiu, observem usos significativament més elevats, d'una banda, de *els hi* per part dels catalanoparlants inicials i, de l'altra, de *li* i *lis* per castellanoparlants inicials? Tercer, com es comporten els bilingües inicials en relació amb aquesta variable lingüística? Finalment, com interacciona la variant prescriptiva *els* amb la llengua inicial? Partint de l'estudi, es persegueix l'objectiu més ampli de valorar el paper de la llengua inicial en l'explicació del comportament lingüístic dels parlants observats, seguint la línia de discussió plantejada a Tenorio Segarra (2013), Sorolla i Flors-Mas (2020) o Flors-Mas et al. (2021), per contribuir, especialment, a la fonamentació de la perfilació lingüística de mostres d'autoria desconeguda.

4 Metodologia

Les dades de l'estudi provenen d'un extens corpus de mostres orals produïdes per adolescents, enllaçades amb les seves dades sociolingüístiques, que es van recollir en un seguit de projectes de recerca entre 2006 i 2015 al Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona (CUSC-UB). A partir del nom del primer d'aquests projectes (“Resocialització i llengües: els efectes lingüístics del pas de l'educació primària a secundària en contextos plurilingües”), habitualment s'han agrupat sota la denominació “projecte RESOL” (Illamola, 2015, p. 389-401). Aquests projectes van estudiar l'evolució de les competències, els usos i les actituds de l'alumnat de diverses regions de parla catalana. A la tesi doctoral de què parteix aquest estudi, es van seleccionar 69 informants de RESOL (Taula 2) i se'n van analitzar un total de 138 gravacions (i les transcripcions corresponents) d'una prova d'interacció que van realitzar els mateixos informants en dos moments diferents (a 1r i 4t de secundària) i amb la qual se n'avaluava la destresa oral en un context interactiu. Així, es van poder comprovar les relacions de l'edat, el sexe i la llengua inicial amb l'ús de més de vint variables lingüístiques (lèxiques, morfosintàctiques i pragmàtiques, Giménez García, 2022). Aquí, però, ens interessa la interacció del clíctic datiu de tercera persona plural amb la llengua inicial.

Taula 2

Distribució per edat, sexe i llengua inicial de les gravacions analitzades

Variables		Gravacions	Durada
Edat	12	69	15:18:49
	16	69	15:40:21
Sexe	M	64 (32×2)	15:01:30
	F	74 (37×2)	15:57:40
L1	CA	54 (27×2)	12:09:19
	ES	64 (32×2)	14:29:21
	BI	20 (10×2)	04:20:30

Font: elaboració pròpia.

Concretament, a la prova interactiva de la qual provenen les dades, els informants feien de venedors d'una botiga d'animals i l'entrevistadora, de clienta a la qual havien d'aconsellar sobre quina de les cinc adquisicions possibles s'adeia més al seu objectiu, fer un regal d'aniversari a un familiar. Els entrevistats tenien cinc cartolines que l'entrevistadora no podia veure, cadascuna amb imatges i informacions d'un animal i el seu menjar, hàbitat i preu. La prova durava, de mitjana, entre tretze i catorze minuts, i permetia als informants desplegar les seves habilitats comunicatives en una interacció espontània i més aviat informal (§5).

Pel que fa a l'origen geogràfic dels informants, 33 dels 69 alumnes analitzats (el 47,83 %), provenien de centres educatius de Manlleu i 36 (el 52,17 % restant), de Mataró. No es van incloure a l'estudi informants de llengua inicial diferent al castellà i al català. Com que la variant utilitzada a les dues poblacions és l'oriental central, en aquesta ocasió no explorem en deteniment el possible impacte d'aquesta variable sobre les dades. Malgrat això, caldria observar aquesta variable en estudis futurs, ja que la realitat sociolingüística de les dues poblacions és diferent, cosa que condiciona els usos lingüístics dels parlants. La llengua ambiental del municipi sí que es va considerar per al disseny de la recollida de dades (Illamola, 2015, p. 396-397).

Quant al clíctic datiu de tercera persona plural, s'han inclòs a l'estudi les realitzacions de cadascuna de les quatre variants independentment de la posició respecte de les formes verbals. Cal tenir en compte que no analitzem combinacions pronominals. Pel que fa a *li*, només considerem realitzacions el referent de les quals ha de ser un substantiu plural o col·lectiu pel context en què apareixen (com a *per la gent que li agrada tenir-ho*). L'estudi exclou, doncs, ocurrencies de *li* que puguin tenir un referent singular. Per exemple, al fragment següent (Taula 3), el clíctic en negreta podria referir-se a *animals* (proferit anteriorment) o, més probablement, donat el nombre de referències que s'hi fan al llarg del fragment, al llangardaix, referent singular introduït a l'inici i que reactiven, cap al final, el clíctic *lo* i la conjugació singular de *jugar* i *fer*.

Taula 3

Exemple de realització problemàtica de la variant *li*

M0918QCI:	i:: el llangardaix igual/ p(e)rò si_ si és un que bueno_ els animals li agraden_ p(e)rò no s'hi vol dedicar/ només donar-li menjar/ mirar-lo una miqueta com juga_ i::_ i el_ i el que faci/ pos també està bé sats/
-----------	--

Font: elaboració pròpia.

L'anàlisi i codificació de les dades es va fer en diverses fases. Primer, es va comprovar sistemàticament la fidelitat de les transcripcions. A continuació, es van identificar les realitzacions del clíctic que ens ocupa, revisitant les gravacions per codificar correctament cada exemple. Finalment, els casos problemàtics (per exemple, deguts a la qualitat de l'enregistrament o al volum de veu de l'informant) van ser consensuats entre dos analistes. A més, cal aclarir que dues ocurrencies de *lis* observades al corpus es van realitzar fonèticament de manera més propera a *les*. Això no obstant, es va considerar que el cost estadístic de crear una nova variant amb només dues realitzacions i la consegüent pèrdua de significació era massa elevat en comparació amb l'hipotètic guany en rigor de l'estudi, tenint en compte la proximitat entre les dues formes, tant fonètica com pel que fa a la influència del contacte lingüístic.

Utilitzem tècniques quantitatives per a l'anàlisi de les dades. Comencem explorant l'ús de les variants en relació amb la llengua inicial des de l'estadística descriptiva. Després, comprovem la significació estadística de les relacions. Per fer-ho, utilitzem la prova H de Kruskal-Wallis, l'alternativa per a dades no paramètriques de l'ANOVA d'una via, ja que les dades que es comparen són de mostres independents (nombre de realitzacions de cada variant i llengua inicial dels informants), la variable llengua inicial té més de dos grups (catalanoparlants, castellanoparlants i bilingües inicials) i la mida del conjunt de dades no en garanteix una distribució paramètrica. Així, apliquem la prova, d'una banda, al conjunt de realitzacions del pronom clíctic

que observem a cada edat (12 i 16 anys) i, de l'altra, a les dades corresponents a cadascuna de les seves variants utilitzades a cada edat. L'estadístic s'ajusta per a empats i es realitzen comparacions per parelles sobre els resultats significatius, ajustats mitjançant la correcció de Bonferroni. Finalment, a la discussió (§5), interpretem els resultats des d'una òptica qualitativa.

5 Resultats

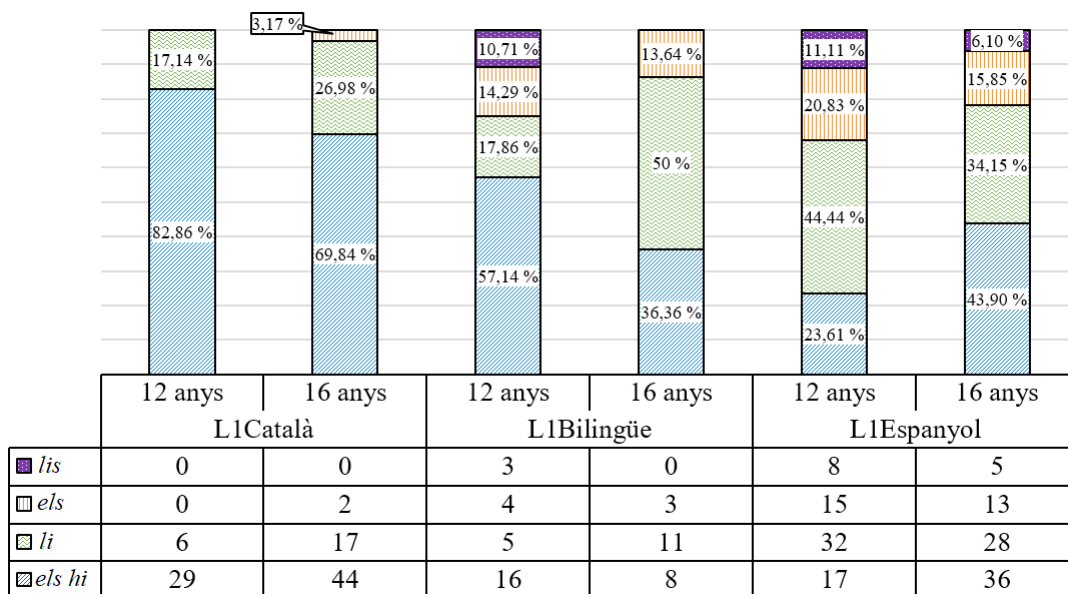
5.1 Estudi estadístic exploratori

Les realitzacions totals de cada variant mostren diferències entre els grups de llengua inicial. A més, s'observen diferències en les trajectòries dels informants entre les dues edats segons la llengua inicial (Figura 1). Als 12 anys, els catalanoparlants inicials utilitzen sobretot *els hi* (29 ocurrències, el 82,86 %) i, a gran distància, *li* (6 realitzacions, el 17,14 %), però no produeixen *els* ni *lis*. En canvi, els castellanoparlants inicials utilitzen totes les variants, sobretot *li* (32 ocurrències, el 44,44 %) i, menys freqüentment, *els hi* (17; 23,61 %) i *els* (15; 20,83 %), seguides de *lis* (8; 11,11 %). Els bilingües inicials mostren similituds amb els altres dos grups. Empren totes les variants, com els castellanoparlants inicials, però les dues formes més freqüents en aquest grup són semblants a les dels catalanoparlants, *els hi* (16 realitzacions, el 57,14 %), seguida a una certa distància per *li* (5 ocurrències, 17,86 %). Curiosament, les altres dues variants s'ordenen com al grup de castellanoparlants inicials: *els* mostra 4 realitzacions (14,29 %) i *lis*, tan sols 3 (10,71 %).

Als 16 anys, però, les dades mostren tendències diferents. Les variants utilitzades pels catalanoparlants i els castellanoparlants inicials apareixen en un ordre de freqüència semblant (*els hi*, *li* i *els*), si bé els catalanoparlants inicials no utilitzen *lis*. Aquest ordre difereix del que presenten els bilingües inicials (*li*, *els hi*, *els* i *lis*). Malgrat tot, la distribució de les realitzacions entre catalanoparlants i castellanoparlants inicials és diferent: els primers mostren una clara preferència per *els hi* (44 realitzacions, el 69,84 %) respecte de *li* (17; 26,98 %). En els segons, la distància entre les dues variants és força més reduïda (36 i 28 ocurrències, és a dir, el 43,90 %, i el 34,15 %, respectivament). Quant a les formes menys freqüents, els castellanoparlants inicials són els que més usen *els* (13 realitzacions, el 15,85 %, enfront de les 3, el 13,64 %, dels bilingües i les 2, el 3,17 %, dels catalanoparlants inicials) i els únics que utilitzen *lis* (en 5 ocasions, el 6,10 % del total).

Figura 1

Realitzacions totals del clíctic datiu de tercera persona plural per variant i grup de llengua inicial als 12 i als 16 anys



Font: elaboració pròpia.

Respecte del total d'ocurrències del clíctic datiu de tercera persona plural, tant els catalanoparlants com els castellanoparlants inicials n'augmenten l'ús entre les dues onades de recollida de dades (passen de 35 a 63 i de 72 a 82 realitzacions, respectivament). En canvi, els bilingües inicials disminueixen lleugerament l'ús d'aquesta variable amb el temps (de 28 a 22 ocurrències). En tots dos moments, doncs, són els castellanoparlants inicials els que més empren aquest pronom. De fet, els totals per variant mostren que sempre són els que més utilitzen totes les formes excepte *els hi*, consistentment més emprada pels catalanoparlants inicials. Ara bé, cal tenir en compte que hi ha més informants castellanoparlants inicials i que també en tenim més hores de gravació (§5).

La Taula 4 recull el nombre d'informants que augmenten, mantenen i disminueixen l'ús de cada variant entre les dues edats observades. Per a totes les variants, observem que la tendència d'un nombre més elevat d'informants és a fer-ne un ús estable a través del temps. Quant a la tendència a augmentar el nombre de realitzacions, veiem que és la segona amb més informants en els casos de les variants *els*, *els hi* i *li* i que en totes tres l'augment el protagonitzen els catalanoparlants inicials. En canvi, les dades mostren que, pel que fa a *lis*, hi ha més informants que en fan menys ús a 4t que a 1r d'ESO i que són els castellanoparlants els que experimenten més canvis en l'ús d'aquesta forma. Això darrer és esperable, ja que, com hem vist, són els que més l'empren.

Taula 4

Informants que augmenten, mantenen i disminueixen les seves realitzacions de cada variant entre 1r i 4t d'ESO

	Increment			Manteniment			Reducció		
	L1 Ca	L1 Bi	L1 Es	L1 Ca	L1 Bi	L1 Es	L1 Ca	L1 Bi	L1 Es
<i>els</i>	8	1	7	25	7	19	0	2	6
	Total: 14,49 % (10/69)			Total: 73,91 % (51/69)			Total: 11,59 % (8/69)		
<i>els hi</i>	8	4	18	8	4	18	8	4	5
	Total: 31,88 % (22/69)			Total: 43,48 % (30/69)			Total: 24,64 % (17/69)		
<i>li</i>	9	3	8	15	6	13	3	1	11
	Total: 28,99 % (20/69)			Total: 49,28 % (34/69)			Total: 21,74 % (15/69)		
<i>lis</i>	0	0	2	27	8	25	0	2	5
	Total: 2,90 % (2/69)			Total: 86,96 % (60/69)			Total: 10,15 % (7/69)		

Font: elaboració pròpia.

Igualment, és interessant observar el valor màxim de les variants, ja que els resultats anteriors de cada grup poden amagar el fet que un parlant produeixi per algun motiu (per exemple, preferències personals o estil discursiu) un gran nombre de realitzacions d'alguna forma. Als 12 anys, els castellanoparlants inicials presenten un valor màxim de 6 de la variant normativa *els*, els bilingües inicials l'utilitzen, com a màxim, 2 vegades per transcripció i els catalanoparlants inicials no la fan servir en absolut. Als 16 anys, tant els castellanoparlants com els bilingües inicials mostren un valor màxim de 3 i els catalanoparlants inicials, d'1. Quant a la variant *els hi*, als 12 anys, els valors màxims dels catalanoparlants i els castellanoparlants inicials són molt propers (5 i 6), mentre que per als bilingües inicials s'eleva fins a 9 (§5). Als 16 anys, però, s'inverteix la tendència i els catalanoparlants inicials presenten un màxim de 16, els castellanoparlants inicials, de 14, i els bilingües inicials només de 4. Els castellanoparlants inicials mostren els valors màxims més alts de *li* tant als 12 com als 16 anys, però experimenten un descens important entre les dues edats i amb el pas dels anys s'apropen als altres grups. Passen de 10 a 5, mentre que el valor màxim dels catalanoparlants i dels bilingües inicials es manté en 4. Finalment, *lis* presenta un màxim de 2 realitzacions tant en els castellanoparlants com en els bilingües inicials als 12 anys, però baixa fins a 1 única realització en els primers i fins a 0 en els segons als 16 anys. Els catalanoparlants inicials no la fan servir.

D'altra banda, les mitjanes de realització (Taula 5) també ens informen de l'ús individual de cada variant. Com era esperable, *els hi* mostra valors per sobre o propers a una realització mitjana per informant. Potser de manera menys esperable, *li* també en mostra. Tant *els* com *lis* presenten mitjanes iguals o pròximes a 0 en tots els grups. Pel que fa a *els*, de mitjana, els castellanoparlants l'empren més i els catalanoparlants menys que la resta a les dues edats. Als 12 anys, *els hi* és més utilitzada, de mitjana, pels bilingües i menys

pels castellanoparlants inicials, però als 16 anys ho és més pels catalanoparlants i menys pels bilingües inicials. *Li* és sempre menys usada de mitjana pels catalanoparlants inicials. *Lis* és més utilitzada de mitjana primer pels bilingües i després pels castellanoparlants inicials. Amb el temps, doncs, observem canvis que tendeixen a certa homogeneïtzació: els monolingües inicials augmenten l'ús mitjà de *els* i *els hi*, mentre que els bilingües el disminueixen; els catalanoparlants i els bilingües inicials incrementen l'ús mitjà de *li* però els castellanoparlants inicials el redueixen, i tots els grups disminueixen l'ús mitjà de *lis* (o no l'empren).

Taula 5

Mitjanes de realització per variant i llengua inicial als 12 i als 16 anys

	<i>els</i>			<i>els hi</i>		
	L1Ca	L1Bi	L1Es	L1Ca	L1Bi	L1Es
12 anys	0 (DE: 0)	0,4 (DE: 0,7)	0,47 (DE: 1,22)	1,07 (DE: 1,4)	1,6 (DE: 2,76)	1,53 (DE: 1,27)
16 anys	0,07 (DE: 0,27)	0,3 (DE: 0,95)	0,41 (DE: 0,8)	1,63 (DE: 3,21)	0,8 (DE: 1,48)	1,13 (DE: 2,73)
	<i>li</i>			<i>lis</i>		
	L1Ca	L1Bi	L1Es	L1Ca	L1Bi	L1Es
12 anys	0,22 (DE: 0,8)	0,5 (DE: 1,27)	1 (DE: 2,2)	0 (DE: 0)	0,3 (DE: 0,68)	0,25 (DE: 0,57)
16 anys	0,63 (DE: 1,08)	1,1 (DE: 1,45)	0,88 (DE: 1,5)	0 (DE: 0)	0 (DE: 0)	0,16 (DE: 0,37)

Font: elaboració pròpia.

Respecte a la mediana, les dades per variants i llengua inicial només mostren un valor central superior a 0 per a la forma *els hi* utilitzada per catalanoparlants a les dues edats i bilingües inicials als 12 anys, i de la forma *li* en bilingües inicials als 16 anys. En els dos primers casos, la mediana se situa a l'1 i al segon, al 0,5, de manera que no són valors gaire elevats.

5.2 Anàlisi de significació estadística

D'una banda, s'ha aplicat la prova de significació estadística al conjunt de realitzacions del clíctic datiu de tercera persona plural produïdes pels tres grups i no s'ha trobat una associació estadísticament significativa entre el total de vegades que l'empren, en qualsevol forma, i la llengua inicial. Als 12 anys, el valor p és de 0,41 i, als 16 anys, de 0,97.

D'altra banda, des d'una òptica multivariant, s'observen associacions estadísticament significatives. La variant *els* presenta un valor p significatiu (de 0,02) a les dades de 1r curs, però no a les de 4t (0,16). Passa el mateix amb *els hi*: mentre que a les dades de 1r els tres grups de llengua inicial en presenten un ús significativament diferent, a 4t no és així. La forma *li* repeteix el mateix esquema: un valor p per sota del llindar a 1r (0,02), però no a 4t (0,62). En canvi, la variant *lis* mostra associacions estadísticament significatives amb la llengua inicial a les dades recollides tant a la primera com a la segona onada ($p = 0,05$ als 12 anys i $p = 0,04$ als 16 anys).

Taula 6

Resultats de la prova de significació estadística

Estadístics de prova ^{a, b}								
	<i>els</i>		<i>els hi</i>		<i>li</i>		<i>lis</i>	
	12 anys	16 anys	12 anys	16 anys	12 anys	16 anys	12 anys	16 anys
H de Kruskal-Wallis	7,689	3,712	5,851	2,941	7,576	,972	5,732	6,143
gl	2	2	2	2	2	2	2	2
Sig. asimptòtica	,021	,156	,054	,230	,023	,615	,057	,046

a. Prova de Kruskal-Wallis; b. Variable d'agrupació: L1; *p ≤ 0,05

Font: elaboració pròpia.

Així doncs, s'ha identificat una associació estadísticament significativa entre la llengua inicial i les quatre variants del clíctic datiu de tercera persona plural. A l'inici de l'educació secundària, informants de llengües inicials diferents es distingeixen per l'ús que fan de les formes *els*, *els hi*, *li* i *lis*. En canvi, cap al final d'aquesta etapa, només *lis* presenta aquesta capacitat distintiva.

6 Discussió

Globalment, els resultats concorden amb el coneixement previ sobre la distribució esperable de les formes clíctiques que ens interessin. Al corpus, la variant més utilitzada és *els hi*, la pròpia de la llengua oral informal. En línia amb Pineda (2018), *li* es mostra en expansió per a dos dels grups entre els 12 i els 16 anys. Per contra, *els* gairebé no s'utilitza, fet que s'avé amb l'argumentació de Cabré i Fàbregas (2021) respecte de la "imposició d'agramaticalitat" de la normativa sobre el paradigma pronominal del català central. Finalment, *lis* és molt poc freqüent i apareix com una forma marcada, ja que l'ús que en fan els informants sembla disminuir entre les dues edats.

Els resultats permeten respondre les preguntes de recerca com s'exposa tot seguit. Primer, hem observat diverses interaccions entre les formes del clíctic datiu de tercera persona plural i la llengua inicial de l'alumnat. Més concretament i quant a la segona pregunta, els totals d'aquesta variant són més elevats en els catalanoparlants inicials que en els altres dos grups tant als 12 com als 16 anys. Cal recordar que la composició dels tres grups és desigual (§3). La mostra conté 27 catalanoparlants, 32 castellanoparlants i només 10 bilingües inicials. Malgrat això, tant les medianes com les mitjanes apunten a un ús més elevat de *els hi* per part dels catalanoparlants i, a més, la prova de Kruskal-Wallis corrobora que als 12 anys els bilingües i els catalanoparlants fan un ús significativament més elevat de *els hi* que els castellanoparlants inicials. Finalment, tot i que els resultats no són significatius, als 16 anys també és el grup catalanoparlant el que presenta mitjanes i medianes més elevades.

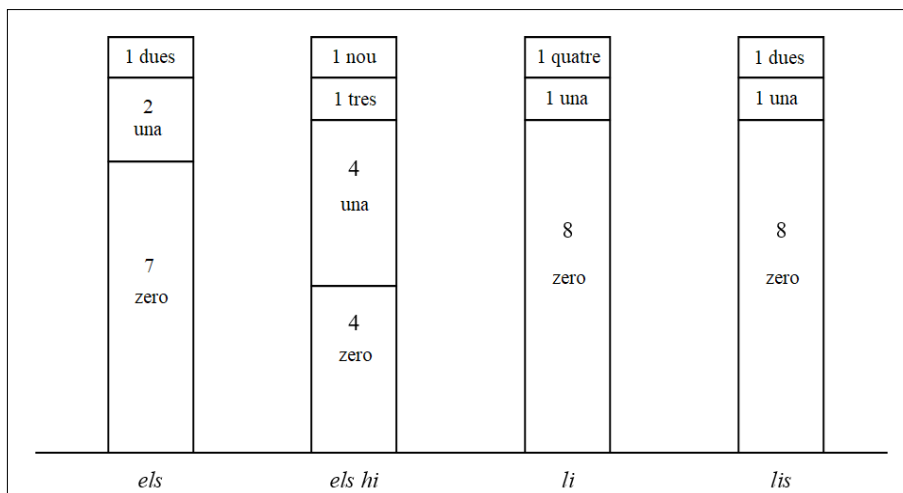
Respecte de *li* i *lis*, els resultats confirmen que són més utilitzades, en termes generals, pels castellanoparlants inicials. Aquest grup en produeix més realitzacions a les dues edats, si bé l'anàlisi ha retornat valors estadísticament significatius a 1r, però no a 4t. En canvi, *lis* mostra valors significatius als dos cursos. A més, les mitjanes de *li* als 12 anys i de *lis* als 16 diferencien clarament els castellanoparlants inicials com els que més les utilitzen. Per contra, els bilingües inicials els superen lleugerament en la producció mitjana de *li* als 16 anys i de *lis* als 12. Hi ha, per tant, una diferència qualitativa important entre els catalanoparlants inicials, d'una banda, i els bilingües i els castellanoparlants inicials, de l'altra, en relació amb la variant *lis*. Aquesta forma es pot considerar innovadora perquè no és pròpia ni de l'estàndard ni del vernacle, a diferència de la resta. En aquest sentit, Soto-Corominas (2018) identifica una diferència pel que fa a una altra variant clíctica innovadora, /lu/, que utilitzen tant els bilingües equilibrats com els que tenen el castellà com a llengua dominant, però no els que tenen el català com a dominant.²

2 Agraïxo a un/a revisor/a anònim/a que subratllés la rellevància d'aquesta diferència qualitativa entre els grups i el paral·lelisme amb els resultats de Soto-Corominas (2018, p. 164), que, des de l'àmbit de l'adquisició experimental, parla de participants bilingües equilibrats i participants amb el català o amb el castellà com a llengua dominant (*Balanced*, *Catalan-Dominant* i *Spanish-Dominant Bilinguals*, respectivament).

La tercera pregunta es referia als bilingües inicials. La mida de la mostra, més reduïda que la dels altres grups, permet interrogar més en detall els resultats d'aquests informants. Tant els totals com les mitjanes mostren un canvi en la forma del clíctic que més empren entre els 12 (*els hi*) i els 16 anys (*li*). Podria semblar que els bilingües comencen amb un ús més proper al de catalanoparlants i amb el temps es mouen cap al dels castellanoparlants inicials. Ara bé, les realitzacions individuals de *els hi* als 12 anys (Figura 2) revelen que quatre dels deu informants no en produeixen cap, uns altres quatre tan sols 1, un informant en fa 3 i encara un altre en fa 9. Per tant, aquest últim individu mostra un comportament atípic en comparació amb la resta del grup (*outlier*) a 1r de secundària. A 4t (Figura 3), en canvi, no observem el mateix: 7 informants no usen *els hi*, 1 l'utilitza 1 vegada, 1 altre ho fa en 3 ocasions i encara 1 altre, en 4, de manera que els totals estan més equilibrats. De manera similar, als 12 anys, 1 sol informant produeix 4 de les 5 realitzacions totals de *li*, però als 16 anys les 11 ocurrències detectades es reparteixen entre 5 informants, que l'utilitzen entre una i quatre vegades. La tendència de la variant normativa *els* és la contrària: mentre que als 12 anys 3 informants l'utilitzen 4 vegades, als 16 anys 1 sol informant en produeix 3 realitzacions. Finalment, *lis* també passa de ser utilitzada per 2 informants a 0.

Figura 2

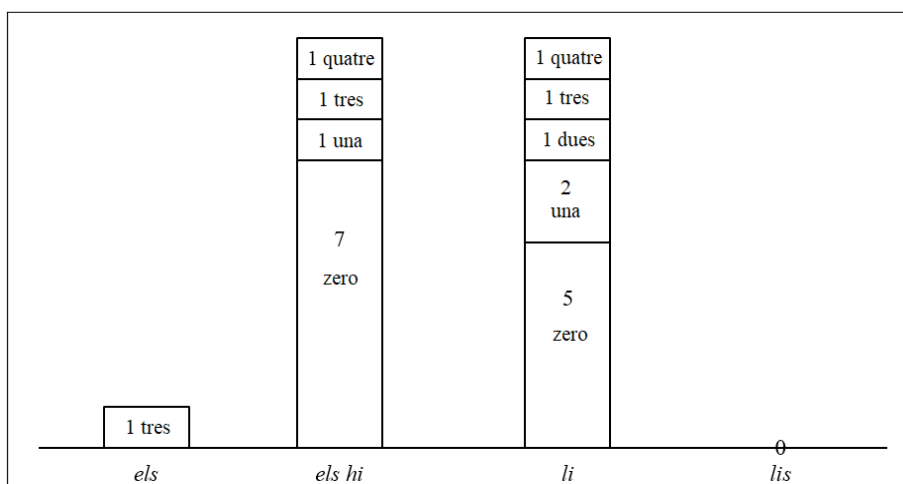
Nombre de bilingües inicials pel de realitzacions individuals de cada variant als 12 anys



Font: elaboració pròpia.

Figura 3

Nombre de bilingües inicials pel de realitzacions individuals de cada variant als 16 anys



Font: elaboració pròpia.

Incidentalment, hi ha un vincle a la mostra entre els bilingües inicials i el sexe femení: 8 dels 10 informants són noies. Així doncs, en síntesi, en diversos valors els bilingües inicials d'aquest estudi s'acosten més als castellanoparlants que als catalanoparlants inicials. Ara bé, la reduïda mida de la mostra fa necessària certa cautela a l'hora de treure conclusions sobre l'ús dels bilingües inicials del pronom clíctic datiu de tercera persona plural i extrapolar-les a altres dades.

Quant a la darrera pregunta de recerca, els castellanoparlants inicials fan més ús de la normativa *els* que els altres grups. Més concretament, mentre que els catalanoparlants i bilingües inicials mostren realitzacions totals baixes a les dues onades (entre 0 i 4), els castellanoparlants inicials sumen 15 i 13 realitzacions (als 12 i als 16 anys, respectivament). Els valors mitjans, però, situen els bilingües inicials molt més en línia amb els castellanoparlants, ja que tots dos presenten mitjanes entre 0,3 i 0,5 a les dues edats, a diferència dels catalanoparlants inicials, que presenten valors inferiors a 0,01. És possible que una anàlisi qualitativa detallada de les ocurrences de *els* permetés comprendre millor aquests resultats.

Diversos resultats indiquen certa inestabilitat en l'ús de les formes observades per part dels informants entre els dos moments de recollida de les dades. Com mostra la Taula 4 comentada anteriorment, és cert que totes les variants són utilitzades en la mateixa freqüència a 1r i 4t per més del 40 % de l'alumnat i que aquest percentatge arriba a superar el 70 % en el cas de les variants menys freqüents *els* i *lis*. Tanmateix, els informants que experimenten canvis en l'ús de les variants *els hi* i *li* es distribueixen en proporcions semblants (al voltant del 30 %) entre els que en disminueixen i els que n'incrementen la freqüència. Tant en aquests dos casos com en el de la forma *els*, però, hi ha més informants que n'augmenten la producció, mentre que en el cas de *lis*, més alumnes l'utilitzen menys a 4t que a 1r. Aquests resultats, doncs, podrien estar relacionats amb un canvi en marxa (l'expansió de *li* apuntada a la bibliografia), però també amb el fet que els informants es trobessin en ple procés d'adquirir les connotacions sociolingüístiques associades a cadascuna de les variants. Això explicaria troballes com la diferència qualitativa respecte de *lis* assenyalada més amunt, l'augment en l'ús de *els hi* per part de castellanoparlants inicials o el tímid (potser anecdòtic) increment en el de *els* que veiem en catalanoparlants inicials. Com mostra la prova de significació estadística, *lis* és l'única forma que conserva la capacitat de diferenciar entre parlants de llengua inicial diferents a les dades de 4t d'ESO, mentre que a 1r totes les variants s'associen amb la llengua inicial de manera estadísticament significativa.

Per comprendre els resultats també cal tenir en compte que la situació comunicativa en què es van produir les gravacions presenta una certa complexitat. D'una banda, era una prova de competència oral realitzada al centre d'escolarització i de manera individual per alumnes d'educació secundària que interactuaven amb una entrevistadora adulta externa al centre mentre eren enregistrats en vídeo. D'altra banda, la prova consistia a fer de venedor d'una botiga d'animals i aconsellar una clienta sobre quina de les cinc possibilitats disponibles seria més adient per regalar a un familiar de l'edat que tenien els alumnes en aquell moment. Per tant, des de la primera perspectiva, es podria considerar que el més adequat a la situació comunicativa seria utilitzar una varietat propera a l'estàndard, mentre que, considerant la tasca de joc de rol, podríem trobar més adient una varietat més propera a la vernacla, més allunyada de la formalitat. Aquesta dualitat podria explicar les diferències observades entre catalanoparlants i castellanoparlants inicials. Els primers tindrien a l'abast dues varietats de català clarament diferenciades. En canvi, les varietats vernacles dels castellanoparlants inicials podrien veure's més influenciades per l'estàndard i això es podria reflectir en les freqüències d'ús de la forma *els* dels dos grups.

Un altre possible fet rellevant en relació amb els resultats de la forma *els* té a veure amb el contacte lingüístic entre el català i el castellà i el caràcter sincrètic (opac) de la forma genuïna *els hi* que assenyalaven Cabré i Fàbregas (2021). Formalment, hi ha més similitud amb el castellà en sistemes clítics catalans en què el datiu de tercera persona plural s'expressi com *li*, *lis* o *els* que en aquells en què adopta la forma *els hi*. Quant a la primera, com hem vist, el castellà també presenta el fenomen *li-per-els* (*le-por-les*; Ausín i Fernández-Rubiera, 2017), lligat a una generalització de la duplicació de l'objecte indirecte. La segona, deixant de banda els seus incerts orígens històrics, podria explicar-se per analogia: considerant que el castellà presenta *le* en singular i *les* en plural, si el català presenta *li* en singular, només caldria afegir-hi el morfema de plural per obtenir *lis*. La tercera correspon a la forma prescriptiva, de manera que apriorísticament podria relacionar-se amb l'exposició a l'estàndard oral o escrit (tot i que caldria un altre tipus d'investigació per dilucidar el procés de formació de cada variant i per arribar a oferir una explicació més precisa de l'ús que en fa cada informant).

En contrapartida, *els hi*, d'una banda, pot semblar dos pronoms clítics (Bonet i Alsina, 1992, p. 102) i, de l'altra, de fet coincideix amb diverses combinacions pronominals (cf. Cabré i Fàbregas, 2021, p. 113). Des d'aquesta perspectiva, seria plausible que informants amb el castellà com a llengua inicial, ja sigui de manera aïllada o juntament amb el català, experimentessin interferències lingüístiques o recorreguessin a estratègies bilingües en el procés de producció del llenguatge i, específicament, en l'ús del clíctic datiu de tercera persona plural, que afavorissin formes més properes a la castellana.

El cert és que els resultats confirmen l'existència de diferències significatives en l'ús que fan parlants de llengües inicials diferents de les variants analitzades. A més, aquestes diferències serien explicables des de la lingüística. Ara bé, treballs que han utilitzat la llengua inicial per explicar usos macrolingüístics han identificat factors amb més poder explicatiu i l'han relacionat amb altres variables, com la llengua d'identificació, les utilitzades amb els progenitors o factors actitudinals (Bretxa et al., 2009; Tenorio Segarra, 2013; Sorolla i Flors-Mas, 2020). Per això, cal realitzar nous estudis per comprovar si les observacions realitzades des de la perspectiva macrolingüística són aplicables també a fenòmens intralingüístics de variació morfosintàctica del català com el que s'ha analitzat aquí. Serà crucial, en aquests futurs treballs, definir i separar clarament des del disseny de l'estudi variables fortament interrelacionades, com les llengües utilitzades amb els progenitors i les inicials, entre altres.³

De fet, és part de la naturalesa de les variables sociolingüístiques mostrar-se estretament vinculades a altres variables, com ha demostrat un gran nombre d'estudis. La llengua d'identificació, per exemple, es relaciona amb els usos familiars i a les xarxes socials (Bretxa et al., 2009; Tenorio Segarra, 2013, p. 410). La llengua inicial, com a variable estructural, presenta l'avantatge de l'estabilitat en el temps respecte de variables de "caràcter electiu" com la llengua d'identificació (Sorolla i Flors-Mas, 2020, p. 65), si bé tampoc no estaria completament lliure de la influència de l'agentivitat dels informants, ja que és, al capdavant, una representació del passat i podria veure's influïda per factors ideològics, com recorda Tenorio Segarra (2013, p. 410). Malgrat tot, resultats com els d'aquest estudi no només suggereixen vies de recerca que caldrà continuar, sinó que també són aplicables a la perfilació lingüística de mostres anònimes, ja que proporcionen dades objectives de l'ús que fan parlants joves de variables lingüístiques específiques i de com es relacionen, en aquest cas, amb la llengua inicial, un dels factors clau de la demolingüística catalana.

7 Conclusions

D'una banda, com reflecteix la Figura 1, els canvis observats entre els resultats obtinguts a les dues edats poden indicar l'existència de canvis lingüístics en marxa (extensió de *li* amb valor plural, irrupció de la forma innovadora *lis*, competència entre *els*, *els hi* i *li*) i que, durant l'educació secundària, els informants podrien trobar-se en procés d'adquirir la dimensió sociolingüística associada a cadascuna de les formes del clíctic datiu de tercera persona plural. En el cas dels catalanoparlants inicials, tot i que utilitzen majoritàriament la variant vernacle en tots dos moments, als 16 anys augmenten l'ús de *li* i incorporen la variant normativa *els*. Els bilingües incrementen substancialment l'ús de *li* en detriment de *els hi* i deixen d'emprar la variant més marcada, *lis*. Els castellanoparlants inicials, en canvi, augmenten l'ús de la variant menys marcada *els hi* en detriment de la resta de formes. Així doncs, tot i que s'han observat certes tendències cap a l'homogeneïtzació dels usos d'aquest clíctic, l'ús de les quatre variants mostra diferències entre els grups de llengües inicials, especialment pel que fa a *lis* i *els*.

D'altra banda, aquest estudi exploratori del clíctic datiu de tercera persona plural i la llengua inicial mostra la necessitat de continuar analitzant aquest fenomen de variació des de la sociolingüística. Idealment, treballs futurs combinaran aproximacions quantitatives com la que s'ha emprat aquí amb mètodes d'anàlisi qualitativa que permetin, per exemple, escatir si les possibles interpretacions dels resultats que s'han esbossat són encertades i si, com apuntaven Argenter et al. (1998, p. 55), parlants de llengües inicials diverses se serviren "d'una forma diferent de construir el discurs". Així mateix, els resultats confirmen que l'ús de les variants observades s'associa amb la llengua inicial dels parlants, una troballa que contribueix al desenvolupament incipient de la recerca sobre el català contemporani aplicable a la perfilació lingüística de mostres d'autoria desconeguda. Les limitacions de l'estudi quant a la mostra utilitzada i el nombre de variables independents

³ Agraïxo aquesta observació a en Natxo Sorolla.

considerades encoratgen la continuació d'aquesta línia de recerca amb una doble finalitat. Des d'un vessant teòric, contribuir a la (socio)lingüística des de l'estudi del català i, des d'un de pràctic, enfortir la fonamentació empírica de les anàlisis lingüístiques realitzades en el marc d'investigacions delictives i processos judicials.

Referències

- ACN. (2009, 18 de març). [Els Mossos detenen cinc persones a Sabadell i els hi requisen 10 quilos de haixix](#). *Cas Obert. Regió7*.
- Andrade, Belén, Guadix, Ignacio, Rial, Antonio, i Suárez, Fernando (coord. i dir.). (2021). *Impacto de la tecnología en la adolescencia. Relaciones, riesgos y oportunidades*. UNICEF España.
- Argenter, Joan Albert. (2020). Languages in contact. A sociocultural approach. Dins Joan Albert. Argenter i Jens Lüdtke (ed.), *Manual of Catalan Linguistics* (p. 597-628). De Gruyter.
- Argenter, Joan Albert, Pujolar, Joan, i Vilardell, Elisenda. (1998). L'ús dels pronoms febles en la llengua oral. Estudi quantitatiu en una mostra d'adolescents catalans. Dins Emili Boix, Núria Alturo, Maria-Rosa Lloret, Mercè Lorente i Lluís Payrató (ed.), *El contacte i la variació lingüística. Descripció i metodologia* (p. 43-73). PPU.
- Ausín, Adolfo, i Fernández-Rubiera, Francisco J. (2017). *Laísmo* and “le-for-les”: To agree or not to agree. Dins Silvia Perpiñán, David Heap, Itziri Moreno-Villamar i Adriana Soto-Corominas (ed.), *Romance languages and linguistic theory II. Selected papers from the 44th Linguistic Symposium on Romance Languages (LSRL), London, Ontario* (p. 101-125). John Benjamins Publishing Company.
- Badia i Margarit, Antoni M. (1969). *La llengua dels barcelonins. Resultats d'una enquesta sociològicolingüística*. Edicions 62.
- Badia i Margarit, Antoni M. (1994). *Gramàtica de la llengua catalana*. Enciclopèdia Catalana.
- Badia i Pujol, Jordi. (2022, 2 de setembre). [Quan hem de dir “els hi” i quan no?](#) *VilaWeb*.
- Baldaquí Escandell, Josep M. (2002). [La \(in\)seguretat lingüística dels jòvens valencians](#). *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 16, 147-168.
- Batllo, Montserrat, Iglésias, Narcís, i Martins, Ana Maria. (2004). [L'ordre de clítics en català antic](#). II Simposi Internacional “Vers una sintaxi històrica del català: metodologia i objectius”.
- Boeckx, Cedric i Martín, Txuss. (2013). *El clíctic datiu és més que un clíctic*. Pagès Editors.
- Bonet i Alsina, Eulàlia. (1992). Sobre un dels usos de *hi* en lloc de *li*. *Els Marges*, 46, 101-110.
- Bretxa i Riera, Vanessa. (2009). [El salt a secundària: els preadolescents, consum cultural i llengua](#). *Zeitschrift für Katalanistik. Revista d'Estudis Catalans*, 22, 171-202.
- Bretxa i Riera, Vanessa. (2014). *El salt a secundària. Els canvis en les tries lingüístiques i culturals dels preadolescents mataronins en la transició educativa* [Tesi doctoral]. Universitat de Barcelona.
- Bretxa, Vanessa, Comajoan, Llorenç, i Sorolla, Natxo. (2009). De les pràctiques monolingües familiars a la identificació bilingüe: el cas dels preadolescents de Mataró i la Franja. *Noves SL. Revista de sociolingüística*, 1(hivern), 1-15.
- Busquet, Núria. (2010). *El parlar salat: descripció, àmbit geogràfic i ús* [Tesi doctoral]. Universitat de Barcelona.
- Cabré Monné, Teresa. (2021). Pervivència de la norma fabriana en els clítics pronominals i el criteri de composicionalitat. Dins Miquel Àngel Pradilla Cardona (coord.), *De llengua i societat: de la proposta fabriana a la reforma normativa de l'IEC* (p. 109-118). IEC.

- Cabré, Teresa, i Fàbregas, Antonio. (2019). 3rd person clitic combinations across Catalan varieties: Consequences of the nature of the dative clitic. *The Linguistic Review*, 36(2), 151-190. <https://doi.org/10.1515/tlr-2018-2010>
- Cabré, Teresa, i Fàbregas, Antonio. (2020). Ways of being a dative across Romance varieties. Dins Anna Pineda i Jaume Mateu (ed.), *Dative constructions in Romance and beyond* (p. 395-411). Language Science Press.
- Cabré, Teresa, i Fàbregas, Antonio. (2021). Variació i norma en els clítics de datiu de 3a persona. Dins Oana-Dana Balaş i Xavier Montoliu Pauli (ed.), *Actes del XVIIIè Col·loqui de l'AILLC (Bucarest, 2018)* (p. 110-118). Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Institut d'Estudis Catalans i Universitat de Bucarest.
- Calsamiglia, Helena, i Tuson, Empar. (1980). [Ús i alternança de llengües en grups de joves d'un barri de Barcelona: Sant Andreu de Palomar](#). *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 3, 11-82.
- Colla Geganters Badalona. (2018, 22 de juliol). [A l'Anastasi i la Maria els hi agrada ballar! Però encara més els hi agrada que els convidin a ballar](#). [Vídeo adjunt]. [Actualització de l'estat]. Facebook.
- Colomina, Jordi. (2002). Paradigmes flectius de les altres classes nominals. Dins Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró, i Manuel Pérez Saldanya. (dir.), *Gramàtica del català contemporani*, 1 (p. 535-582). Empúries.
- Cutillas, Laia, i Tolchinsky, Liliana. (2017). Use of adjectives in Catalan: A morphological characterization in different genres and modes of production through school-age development. *First Language*, 37(1), 58-82. <https://doi.org/10.1177/0142723716673957>
- DeMello, George. (1992). *Le for les* in the spoken educated Spanish of eleven cities. *Canadian Journal of Linguistics/Revue canadienne de linguistique*, 37(4), 407-430.
- Eckert, Penelope. (2004). Adolescent language. Dins Edward Finegan i John R. Rickford (ed.), *Language in the USA. Themes for the Twenty-First Century* (p. 361-374). Cambridge University Press.
- [El consultori]. (2022, 29 d'agost). [grup d'amigues + amistat](#). *El consultori. Adolescents.cat*.
- Elsa. (2017, 5 de març). [Si, han fet un bon merder. Ja ens va bé, que així es distreuen una mica de nosaltres. Jo, que per](#). [Comentari a la publicació *Setmana del 27 al 5 de març. Tots som Homs*]. UllsVermells.
- Flors Mas, Avel·lí, i Vila i Moreno, F. Xavier. (2014). Justificant les preferències. Com argumenten les opcions lingüístiques els adolescents catalans. *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 23, 173-200. <https://doi.org/10.2436/20.2504.01.75>
- Flors-Mas, Avel·lí, Sorolla, Natxo, Pradilla, Miquel Àngel, i Vila, F. Xavier. (2021). The recent evolution of first languages in Catalonia. Between minoritization and language maintenance. *Language Problems and Language Planning*, 45(1), 31-55. <https://doi.org/10.1075/lplp.20028.flo>
- Garayzábal Heinze, Elena, Queralt Estevez, Sheila, i Reigosa Riveiros, Mercedes. (2019). *Fundamentos de la lingüística forense*. Síntesis.
- Gelabert, Núria. [@gelabert_nuria]. (2022, 2 de gener). [Sembla que els bombers per ells no existeixen mai han fet res pel cos de bombers, es una puta vergonya](#). [tuit]. Twitter.
- Giménez García, Roser. (2022). *Edat, sexe i llengua inicial en l'elaboració de perfils lingüístics forenses d'adolescents en català* [Tesi doctoral]. Universitat de Barcelona.
- Grinstead, John. (2000). Case, inflection and subject licensing in child Catalan and Spanish. *Journal of Child Language*, 27(1), 119-155. <https://doi.org/10.1017/S0305000999004043>

- Hospital Veterinari de Catalunya. (2017, 9 d'octubre). [Castració en gats i gossos](#). *Hospital Veterinari de Catalunya*.
- Illamola i Gómez, Cristina. (2015). *Contacto de lenguas y la expresión de la posterioridad temporal en el español de Cataluña* [Tesi doctoral]. Universitat de Barcelona.
- Institut d'Estadística de Catalunya. (2022, 4 de maig). [Justícia juvenil. Menors i joves atesos. Per sexe, edats i nacionalitat](#). *Dades*. Institut d'Estadística de Catalunya.
- Institut d'Estudis Catalans. (1999). [Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana, II. Morfologia](#). IEC.
- Institut d'Estudis Catalans. (2016). *Gramàtica de la llengua catalana*. IEC.
- Marrón, Nuria. (2022, 24 de desembre). [El reggaeton i els "youtubers" asfixien l'ús del català entre els adolescents](#). *Regió7*.
- Martín, Francisco Jesús. (2012). *Deconstructing Catalan object clitics* [tesi doctoral]. New York University.
- Mas, Antoni, i Montoya, Brauli. (2004). [La sociolingüística de la variació als Països Catalans: estat de la qüestió](#). *Caplletra*, 37, 243-266.
- May, Alison, Sousa-Silva, Rui, i Coulthard, Malcolm (ed.). (2021). *The Routledge handbook of forensic linguistics*. Routledge.
- Mier, Jeanne Zang. (1986). [Estudi sociolingüístic de certs aspectes de la llengua catalana](#). *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 6, 33-112.
- Montoya i Abat, Brauli. (2002). L'estudi del canvi lingüístic segons la sociolingüística (aplicació a la morfologia del català balear). Dins Maria Antònia Cano Ivorra, Josep Martines Peres, Vicent Martines Peres i Joan Josep Ponsoda Sanmartín (coord.), *Les claus del canvi lingüístic* (p. 275-300). Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- Nassenstein, Nico, i Hollington, Andrea. (2015). *Youth Language Practices in Africa and Beyond*. De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/9781614518525>
- Nini, Andrea. (2014). *Authorship profiling in a forensic context* [Tesi doctoral]. Aston University.
- Optimot. (2020, 31 d'agost). [Fitxa 63/10. Combinacions de dos pronoms: els hi](#). *Optimot. Consultes lingüístiques*.
- Optimot. (2022, 22 de març). [Fitxa 6817/4. lis o els? \(pronom feble\)](#). *Optimot. Consultes lingüístiques*.
- Perea, Maria Pilar. (2012). Les combinacions de clítics pronominals en els dialectes catalans. *Estudis Romànics*, 34, 99-143. <https://doi.org/10.2436/20.2500.01.96>
- Pérez Cruz, Sílvia. (2017). Vestida de Nit [cançó]. Dins *Vestida de Nit*. Universal Music Spain.
- Perkins, Ria, i Grant, Tim. (2018). Native language influence detection for forensic authorship analysis. Identifying L1 Persian bloggers. *International Journal of Speech, Language and the Law*, 25(1), 1-20. <https://doi.org/10.1558/ijssl.30844>
- Perpiñán, Silvia. (2017). Catalan-Spanish bilingualism continuum: The expression of non-personal Catalan clitics in the adult grammar of early bilinguals. *Linguistic Approaches to Bilingualism*, 7(5), 477-513.
- Pineda, Anna. (2018). *Li-per-els[i]* o la despronominalització del clíctic datiu en català. Un fenomen incipient. *Quaderns de Filologia: Estudis Lingüístics*, 23, 247-281. <https://doi.org/10.7203/qf.23.13530>
- Pla Nualart, Albert. (2019). [El datiu plural 'els hi' a la GIEC i a la GEIEC](#). *Llegim. Ara*.

- Pradilla, Miquel Àngel. (2003). [Les representacions del variacionisme en l'àmbit de la llengua catalana. Transferències i transaccions](#). *Noves SL. Revista de Sociolingüística*, 12(tardor).
- Pradilla Cardona, Miquel Àngel. (2008). *Sociolingüística de la variació i llengua catalana*. IEC.
- Pradilla Cardona, Miquel Àngel. (2011). [L'univers calidoscòpic de la sociolingüística de la variació en l'àmbit de la llengua catalana](#). *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 21, 125-140.
- Pradilla Cardona, Miquel Àngel. (2020). Social and functional variation in Catalan. Dins Joan Albert Argenter i Jens Lüdtke (ed.), *Manual of Catalan Linguistics* (p. 397-420). De Gruyter.
- Pujolar, Joan. (2008). [Els joves, les llengües i les identitats](#). *Noves SL. Revista de sociolingüística*, 1, 1-11.
- Queralt, Sheila. (2022). Linguistic profiling. Dins Isabel Picornell, Ria Perkins i Malcolm Coulthard (ed.), *Methodologies and challenges in forensic linguistic casework* (p. 42-60). John Wiley & Sons Ltd.
- Rigau, Gemma. (1982). [Inanimate indirect object in Catalan](#). *Linguistic Inquiry*, 13(1), 146-150.
- Romaní, Joan M. (2003). III. La llengua i els joves. La visió d'un sociolingüista. Dins Júlia Sánchez i Eva Florit (coord.), *La llengua i els joves: el futur de la llengua catalana. VI Jornades de Normalització Lingüística i Ensenyament de CCOO* (p. 67-74). Comissions Obreres de les Illes Balears.
- Romero Galera, Silvia. (2001). [Una aproximació a l'estudi dels processos de canvi lingüístic en varietats geogràfiques no prestigioses: el cas de la Conca de Tremp](#). *Noves SL: Revista de Sociolingüística*, 4(hivern).
- Rosa dels Vents [@Rosa_dels_Vents]. (2022, 11 de maig). [Per què als nen@s els agrada tant tornar a les colònies d'estiu? Fan nous amics La fi de la rutina escolar](#) [imatge adjunta] [tuit]. Twitter.
- [Rubricatus 2.0]. (2014, 11 maig). [Sabíeu que el plural de li no és *lis?](#) *Rubricatus 2.0. Blog d'assessorament lingüístic del CNL de L'Hospitalet*.
- Sense Ficció. (2022, 10 de juny). [El futur de la llengua són els joves, però quin català parlen?](#) *CCMA. TV3*.
- Sofia. (2017, 5 de març). [Es clar que no els agrada, doncs que s'aguantin, a mi em sembla prou bé i no gaire diferent de](#). [Comentari a la publicació *Setmana del 27 al 5 de març. Tots som Homs*]. UllsVermells.
- Solé, Joan, Torrijos, Anna, i Serracant, Pau. (2013). [Llengua i joves. Anàlisi de les variables lingüístiques de l'“Enquesta a la joventut de Catalunya 2012”](#). *Llengua i Ús: Revista Tècnica de Política Lingüística*, 53, 1-12.
- Sorolla, Natxo, i Flors-Mas, Avellí. (2020). L'ús del català entre els millennials de Catalunya: el pes diluït de l'origen lingüístic. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 73, 50-68. <https://doi.org/10.2436/rld.i73.2020.3448>
- Soto-Corominas, Adriana. (2018). *Acquisition of Catalan and Spanish morphosyntax in the Catalan-Spanish bilingual context* [Tesi doctoral]. The University of Western Ontario.
- Tarrés Larrègola, Mònica. (2021). *L'adquisició de les propietats morfosintàctiques i discursives dels pronoms clítics en català L2: un estudi en infants lusòfons i francòfons* [Tesi doctoral]. Universitat Pompeu Fabra.
- Tenorio Segarra, Xavier. (2013). [Llengua inicial i llengua amb progenitors. Una mateixa realitat o dues variables diferents?](#) *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 23, 407-426.
- Todolí, Júlia. (1999). Els pronoms clítics del valencià i el barceloní contrastats. Dins Rolf Kailuweit i Hans-Ingo Radatz (ed.), *Katalanisch: Sprachwissenschaft und Sprachkultur. Akten des 14. Deutschen Katalanistentags im Rahmen von “Romania I”*. Jena, 28.9.-2.10.1997 (p. 253-265). Vervuert.
- Todolí, Júlia. (2002). Els pronoms. Dins Joan Solà, Maria-Rosa Lloret, Joan Mascaró i Manuel Pérez Saldanya. (dir.), *Gramàtica del català contemporani* (vol. 2, p. 1337-1433). Empúries.

- Trenchs-Parera, Mireia, Larrea Mendizabal, Imanol, i Newman, Michael. (2014). [La normalització del cosmopolitisme lingüístic entre els joves del segle XXI? Una exploració de les ideologies lingüístiques a Catalunya](#). *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 24, 281-301.
- Turell, Maria Teresa. (1995). L'alternança de llengües i el préstec en una comunitat inter-ètnica. Dins Maria Teresa Turell (ed.), *La sociolingüística de la variació* (p. 259-293). PPU.
- Turell, Maria Teresa. (2003). [El temps aparent i el temps real en estudis de variació i canvi lingüístic](#). *Noves SL. Revista de sociolingüística*, 3(tardor), 1-11.
- Turell, Maria Teresa (ed.). (2005). *Lingüística forense, lengua y derecho. Conceptos, métodos y aplicaciones*. Documenta Universitaria.
- Valls Alecha, Esteve. (2013). *Direccionalitat, ritme, abast i naturalesa del canvi lingüístic en curs en català nord-occidental. De l'anàlisi dialectomètrica a la reflexió sociolingüística* [Tesi doctoral]. Universitat de Barcelona.
- Valls Alecha, Esteve. (2019). Processos de canvi en les combinacions de clítics pronominals a la Franja. Dins Francesc Feliu i Olga Fullana (coord.). *The intricacy of languages* (p. 327-346). John Benjamins.
- Vandekerckhove, Reinhild, i Nobels, Judith. (2010). Code eclecticism. Linguistic variation and code alternation in the chat language of Flemish teenagers. *Journal of Sociolinguistics*, 14(5), 657-677. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9841.2010.00458.x>
- Vila i Moreno, F. Xavier. (2011). [La recerca sociolingüística educativa escolar als països de llengua catalana: elements per a un balanç](#). *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 21, 205-219.
- Vila, F. Xavier. (2013). De l'“etapa autònoma” a la “sociolingüística del multilingüisme”: una dècada de recerca sociolingüística sobre les noves immigracions. Dins F. Xavier Vila i Eulàlia Salvat (ed.), [Noves immigracions i llengües](#) (p. 11-28). Agrupació d'Editors i Autors Universitaris.
- Vila, F. Xavier. (2020). Language demography. Dins Joan Albert Argenter i Jens Lütke (ed.), *Manual of Catalan Linguistics* (p. 629-648). De Gruyter.
- Vila, F. Xavier, Comajoan-Colomé, Llorenç, Illamola, Cristina, i Sendra, Montserrat. (2021). Una anàlisi comparativa del domini del català i del castellà orals a la fi de l'Educació Secundària Obligatòria a Catalunya. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 75, 85-106. <https://doi.org/10.2436/rld.i75.2021.3592>
- Vila, F. Xavier, Ubalde, Josep, Bretxa, Vanessa, i Comajoan-Colomé, Llorenç. (2020). Changes in language use with peers during adolescence: a longitudinal study in Catalonia. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 23(9), 1158-1173. <https://doi.org/10.1080/13670050.2018.1436517>
- Willingham, Daniel T. (2011). *Per què als nens no els agrada anar a l'escola?*. Graó.

Agraïments

Aquest article ha estat finançat per una beca predoctoral FI (2019 FI-B 00057) en el marc del projecte CONFELUR, FFI2016-75416-P del Ministeri d'Economia i Competitivitat. Agraïxo l'ajuda i el suport d'en F. Xavier Vila i la Sheila Queralt, els comentaris rebuts al Seminari de Sociolingüística i Política Lingüística del Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació (CUSC-UB), celebrat en línia el 28 d'octubre de 2022, i les observacions de dos revisors anònims, que m'han permès millorar substancialment la primera versió d'aquest article.